

Informacje o Gminie Sadowie

1. Uwarunkowania przyrodnicze i środowiskowe.
2. Uwarunkowania kulturowe.
3. Uwarunkowania historyczne.
4. Zasięg terytorialny i uwarunkowania geograficzne.
5. Bezpieczeństwo i Opieka Zdrowotna

Uwarunkowania przyrodnicze i środowiskowe

Powierzchnia terenu i gminy Sadowie wynosi 8171 ha, w tym lasy i grunty leśne zajmują (704 ha). W podziale fizyczno - geograficznym Kondrackiego, gmina Sadowie położona jest na pograniczu dwóch jednostek wyżyny Kielecko - Sandomierskiej: mezoregionu Gór Świętokrzyskich, przechodzącemu ku północnemu wschodowi i wschodowi w mezoregion Wyżyny Sandomierskiej. Granica pomiędzy tymi jednostkami przebiega w obrębie wsi: Truskolasy, Michałów, Biskupice, Bukowiny i Łężyce. Góry Świętokrzyskie w obrębie gminy obejmują północne stoki Pasma Jeleniowskiego - równoleżnikowego wału o wysokościach bezwzględnych, dochodzących na terenie gminy do 448,2 m n.p.m. W kulminacji Góry Truskolaskiej. Zbocze porasta bór jodłowy z domieszką buka i modrzewia, co podkreśla odrębność tej formy. Stwierdzono tu gatunki roślin objętych ochroną prawną. Są to: pióropusznik strusi, podrzeń zebrowiec, skrzyp olbrzymi, widłaki, z roślin kwiatowych – tojad dziobaty, parzydło leśne, wawrzynem wilczełyko, bluszcz pospolity, naparstnica zwyczajna, lilia złotogłów, śnieżyczka przebiśnieg, storczyk plamisty, podkolan biały i gnieźnik leśny. Niegdyś tereny te były krainą zwierząt, łowów i myślistwa. Około połowy XVI w. zniknął tur, niedźwiedzie przebywały jeszcze do połowy XIX w. Jelenie i bobry zachowały się do dziś, ale w niewielkich ilościach. Spotyka się także dziki, a ze zwierząt łownych: sarny, zające, lisy, borsuki, kuropatwy i bażanty. Wiele gatunków fauny objęte jest ochroną prawną. Należą do nich m.in. ptaki – bocian biały, myszołów zwyczajny, jastrząb gołębiarz, sowy, kukułka, lelek kozodój, dzięcioły, wilga, zięba. Ssaki – kret, jeż, nietoperze, kuna domowa, łasica, łaska. Płazy – traszki, rzekotka drzewna, ropuchy. Gady – jaszczurki (padalec), żmija zygzakowata. Owady – biegacze, trzmiele, motyle, mieniiani i paż królowej. W kierunku północno-wschodnim i wschodnim stok przechodzi łągodnie w faliście powierzchnię Wyżyny Sandomierskiej określonej na terenie gminy jako Wyżyna Opatowska. Cechą charakterystyczną krajobrazu wyżynnego są tu szerokie i płaskie wierzchowiny o przeważających wysokościach 270 - 290 m. n.p.m., opadające łągodnie ku dolinom, prowadzącym niewielkie strugi wodne. Zbocza dolin rozcięte są licznymi formami erozyjno- denudacyjnymi (dolinki nieckowate, wciosowe). Częstymi zjawiskami na zboczach są tereny i podcięcia erozyjne. Rozdolnienie terenu wyżyny jest znaczne, co wynika z podatności podłoża lessowego na erozję wodną i wietrzną. W wielu miejscach wyżyny powstały głębokie wąwozy o wys. 5 - 7 m. w wyniku wcięć drogowych. Na przeważającym obszarze gminy znajdują się jednak zwarte powierzchnie płaskie lub lekko faliste. Skalne podłoże terenu gminy budują utwory trzonu paleozoicznego Gór Świętokrzyskich (fałd łysogórski) oraz jego mezozoicznego obrzeżenia. Pod względem ukształtowania terenu charakterystyczna jest miejscowość Czerwona Góra, gdzie można znaleźć ciekawe wąwozy i zlepieńce. Na terenie gminy w miejscowości Niemienie znajduje się kilka pomników przyrody. Są to: lipa szerokolistna, lipa drobnolistna, klon zwyczajny. Obiekty te znajdują się w południowo – zachodniej części parku dworskiego oraz alei lipowej w Niemienicach.

Gmina posiada na ogół korzystne dla rolnictwa warunki klimatyczne, charakteryzujące się długim okresem wegetacji (200 - 220 dni) i średnią sumą rocznych opadów przekraczającą 550 mm. Długość okresu bezprzymrozkowego 160 - 175 dni. Wilgotność powietrza 80%. Przeważające wiatry zachodnie. Długość okresu pod pokrywą śnieżną 50 – 95 dni. W obrębie gminy klimat jest zróżnicowany. Mniej sprzyjające warunki posiada część południowo-zachodnia położona w granicach Pasma Jeleniowskiego Gór Świętokrzyskich, której lokalny mikroklimat posiada cechy klimatu górskiego. Uzależnione jest to położeniem terenu. W obrębie gminy zaznacza się wyraźna różnica warunków topoklimatycznych pomiędzy południową i południowo-zachodnią częścią w obrębie wierzchowiny i stoków Pasma Jeleniowskiego - a pozostałą częścią gminy tj. pomiędzy terenami dolinnymi, a stokami o różnej ekspozycji i wierzchowinami. Mimo znacznych różnic mikroklimatycznych szczególnie w dolinach klimat gminy Sadowie jest korzystny dla większości roślin uprawianych w Polsce.

Uwarunkowania kulturowe

Nazwa kulturowa Sadowia pochodzi od wyrazu sad, sadu. Szersze etymologiczne wyjaśnienie tej nazwy miejscowości Sadowie wskazuje, że przyrostek prasłowiański „owie” oznaczał mnogość, dużo czegoś, zatem Sadowie oznaczało wtedy miejsce lub jakiś obszar, na którym było mnóstwo wiele sadów.

W dniu dzisiejszym sady na terenie gminy się znajdują, lecz nie jest to obszar typowo sadowniczy. Gmina ma korzystne warunki rozwoju rolnictwa, największym bogactwem są tu gleby pszenno – buraczane. Rolnictwo jest wizytówką gminy. Główne uprawy to pszenica, buraki cukrowe, rzepak i ziemniaki.

W związku z wieloletnią produkcją zbożową, na terenie gminy jest młyn i piekarnia. Rolnik zasiewa i zbiera zboże, młynarz przerabia je na mąkę, a piekarz piecze chleb. Tak to wygląda obecnie. Niegdyś prawie w każdym domostwie był to rytuał „pieczenia chleba”, w glinianych piecach, przez gospodynie domowe. Do dziś w niektórych gospodarstwach na terenie gminy chleb się wypieka na potrzeby własne. Aby nie zagubić tych tradycji organizowane jest na terenie gminy - jako impreza cykliczna – „Święto chleba”. Święto to jest uwieńczeniem żniw, symbolem zakończonych zbiorów. Impreza ta utożsamiana jest często z dożynkami, lecz przyjęto tu trochę inny charakter. Organizowana jest wystawa pieczywa – kilkunastu jego gatunków – połączona z wystawą różnych rodzajów mąki, otrąb, a także rozczynu chlebowego.

Święto oprawione jest w tradycyjne pieśni folklorystyczne, regionalne i dożynkowe.. Przedstawiana jest „młocka cepami” i inne obrzędy związane z dawnym rolnictwem. Główną istotą święta jest przybliżenie dzieciom i młodzieży charakteru ciężkiej pracy chłopa - rolnika przed epoką techniki oraz jakże pięknej tradycji z nią związanej. Ważnym elementem jest dzielenie się chlebem poświęconym na parafialnej sumie dożynkowej wszystkich uczestników.

Piękną tradycję wsi podtrzymują istniejące na terenie gminy Koła Gospodyń Wiejskich, które podczas swoich spotkań oprócz nowoczesnych potraw, przygotowują także potrawy swych mam i babć. Często organizują pokazy kulinarne i poczęstunki dla mieszkańców gminy. Można wtedy degustować potrawy, które znamy, lecz z powodu dużego nakładu pracy zostały usunięte z codziennych jadłospisów, lub takie, z którymi nigdy się nie spotkaliśmy, a w niektórych domach przygotowywane są do dziś.

Uwarunkowania historyczne

Sadowie w piętnastowiecznych annałach figurowało jako Schadowye i należało do Jana ze Sporowa herbu Odrowąż - arcybiskupa gnieźnieńskiego. Długosz z kolei podaje, iż okolicznymi dobrami zarządzał Eustachy Sprowski, kasztelan radomski. W owych latach wieś należała do parafii w Ruszkowie i "było tu 9 łanów kmiecych, karczma, 4 zagrody dające dziesięcinę wartości do 10 grzywien prebendzie kieleckiej".

U progu XVI stulecia znaczną częścią Sadowia oraz osad takich, jak Szczytniki i Kamień, zarządzał Jan Słupecki z Konar. Kilkadziesiąt lat później jako właściciela wymienia się Adama Rzurowskiego. Już wtedy było jedną z ważniejszych wsi na terenie dzisiejszego powiatu, do czego przyczyniło się m.in. korzystne położenie: bezpośrednio przy trasie wiodącej z Opatowa do Radomia, a następnie do Warszawy. Przez szereg kolejnych lat wieś urosła do rangi ośrodka gminy. W skład okolicznych dóbr wchodziły wówczas folwarki w Sadowiu, Ruszkowie, Jacentowie, Bogusławicach, Ruszkowcu, Duklanach i Denkówku.

Wsie leżące u podnóża Gór Świętokrzyskich były zapleczem dla powstańców, dając żywność i schronienie oddziałom Czachowskiego i Langiewicza. W okresie rewolucji 1905 - 1907 roku, jedną z form walki były strajki podatkowe i szkolne. Przez cały okres międzywojenny chłopcy walczyli o szkołę powszechną i o ziemię, a ich udział w strajkach lat 1936 - 1937 był powszechny.

W najgorszym dla Polski okresie, w czasie okupacji hitlerowskiej, działacze ludowi z gminy Sadowie czynnie przystąpili do walki: organizowali Straże, a później Bataliony Chłopskie. W roku 1944 południowa część gminy znalazła się w pasie przyfrontowym, ludność została ewakuowana, wiele budynków prywatnych i obiektów użyteczności publicznej zniszczono.

Z gminy Sadowie wywodzi się wiele wybitnych postaci. W Małoszycach urodził się Witold Gombrowicz, zaś w sąsiedniej Obręcznej wybitny poeta epoki napoleońskiej, preromantyk Wincenty Reklewski, w Czerwonej Górze aktywny uczestnik powstania styczniowego ksiądz Kacper Kotkowski, w Zochcinie wybitny pisarz, twórca autentyzmu Stanisław Czernik, w Ruszkowie twórca legionowego oddziału ułanów Beliniaków – Władysław Belina Prażmowski.

Substancję zabytkową tworzą dwa kościoły we Wszechświątem i Ruszkowie, stare zespoły nagrobków na cmentarzach przy tych świątyniach, figury przydrożne.

Budowla kościoła we Wszechświątem pierwotnie istniała już w 1326 roku. Obecna została wzniesiona w 1462 roku z fundacji Jakuba Grocholskiego, kanonika krakowskiego i jego brata Andrzeja. W 1783 roku kościół został przekształcony, a następnie - w 1882 roku - odnowiony gruntownie po pożarze. Ponowna konsekracja miała miejsce w 1892 roku.

Pierwotne cechy stylu gotyckiego uległy na przestrzeni wieków wyraźnemu zatarciu i przejawiają się jedynie w kolebkowo - krzyżowym sklepieniu prezbiterium, ostrołukowym, luku tęczowym oraz oszkarpowaniu zewnętrznych ścian budowli. Na trzech skarpach zachowały się herby Grocholskich - Syrokomla. Kościół otoczono starym murem z kapliczkami, mieszczącymi ołtarze.

Uwagę zwracają zabytkowe kamienne portale oraz wyposażenie wnętrza, pochodzące w głównej mierze z ostatniej ćwierci XVIII wieku. Składają się nań kamienna chrzcielnica, kropielnica, stalle rokokowe z 1777 roku fundacji ks. Szymona Opelewskiego oraz późnobarokowe rzeźby świętych i obrazy w ołtarzach bocznych (Święta Trójca, Madonna z Dzieciątkiem).

Świadkiem bardziej zamierzchłych czasów są renesansowe płyty nagrobne: Felicji Chocimowskiej, właścicielki Rzuchowa (zm. w 1542 roku) oraz Feliksa Chocimowskiego, właściciela Małszyc i Denkowa (zm. 1544 r.). W południowej ścianie nawy wprawiono oryginalną kamienną tablicę fundacyjną kościoła z datą 1462 herbem Syrokomla i symbolami Wiary, Nadziei i Miłości. Pamiątką rozbudowy kościoła w 1783 roku jest tablica poświęcona ówczesnemu proboszczowi i kanonikowi opatowskiemu - księdzu Szymonowi Opelewskiemu, inicjatorowi prac budowlanych.

Pobliski Ruszków był przez szereg lat filią parafii Wszechświęte. Źródła głoszą, że tutejszy kościół został założony w 1313 roku przez niejakiego Bartłomieja Rokosza, ówczesnego dziedzica Ruszkowa. W drugiej połowie XV wieku wzniesiono kolejny, drewniany kościół, przypuszczalnie z inicjatywy Zawiszy z Oleśnicy herbu Dębno, podsędziego sandomierskiego i bliskiego krewnego kardynała Zbigniewa Oleśnickiego.

W 1798 roku, wzniesiono z fundacji Jacka Małachowskiego, kanclerza wielkiego koronnego, nową świątynię, konsekrowaną w 1803 roku, a odnawianą już w naszym stuleciu.

Jednonawowa, z węższym prostokątnym prezbiterium oraz czworoboczną wieżą od zachodu, posiada w miarę jednolity, klasycystyczny wystrój.

W dekoracji wewnętrznej i zewnętrznej pojawia się często motyw św. Stanisława biskupa - patrona budowli. Widzimy go m.in. wyrytego w murze ponad kamiennymi odrzwiami głównymi z datą 1798 a także namalowanego we wnęce szczytowej, zwieńczającej wieżę.

Wśród obiektów znajdujących się we wnętrzu budowli uwagę zwracają chrzcielnica, kamienne ołtarze boczne oraz portret fundatora budowli, namalowany około 1830 roku przez Antoniego Gołębiowskiego na podstawie wcześniejszego portretu pędzla Józefa Peszki. Tu też mieści się kamienne epitafium kanclerza, wmurowane po 1821 roku. Przy kościele wznosi się czworoboczna dzwonnica pochodząca z przełomu XVIII i XIX wieku.

Zasięg terytorialny i uwarunkowania geograficzne

Gmina Sadowie położona jest we wschodniej części województwa świętokrzyskiego przy drodze krajowej międzyregionalnej Nr 9 Radom - Ostrowiec - Opatów; Rzeszów obsługującej środkową część gminy. Jest jedną z ośmiu gmin powiatu opatowskiego oraz jedną z 102 gmin województwa świętokrzyskiego. Zajmuje powierzchnię 8.171 ha, podzieloną na 22 sołectwa. Pod względem powierzchni gmina znajduje się na 7 miejscu w powiecie (wśród 8 gmin) oraz 81 miejscu w województwie (wśród 102 gmin). Pod względem zaś liczby ludności na 8 miejscu w powiecie oraz 91 miejscu w województwie.

Gmina Sadowie od 1 stycznia 1999 przynależy do województwa świętokrzyskiego, znajduje się w jego środkowo - wschodniej części jako jedna z 8-miu gmin tworzących powiat opatowski. Gmina graniczy od zachodu, północy i północnego wschodu z gminami powiatu ostrowieckiego: Waśniów, Bodzechów i Ćmielów, zaś od południa i południowego - wschodu przylega do gmin powiatu opatowskiego: do gminy Opatów i

Baćkowice.

Gmina Sadowie położona jest w pobliżu węzłów komunikacyjnych Ostrowiec Świętokrzyski i Opatów i poprzez nie istnieje możliwość dogodnego połączenia. Poprzez Ostrowiec Świętokrzyski z Warszawą i północnymi obszarami Polski, natomiast przez Opatów z Rzeszowem, Lublinem, Kielcami, Śląskiem oraz Łodzią.

Teren gminy położony jest w dorzeczu rzeki Wisły w granicach zlewni jej lewobrzeżnych dopływów rzeki Kamiennej i Opatówki. Zlewnia rzeki Kamiennej obejmuje dwa niewielkie dopływy: Kamionkę i ciek bez nazwy. Są to niewielkie cieki, których drobne dopływy mają charakter strumieni o szerokości 2-3m rozprowadzających małe ilości wody. Zlewnia rzeki Kamiennej obejmuje północną, północno - zachodnią i północno; wschodnią część gminy. Zlewnia rzeki Opatówki to południowo-wschodnia część obszaru gminy. Opatówka bierze swój początek na wschodnich stokach Pasma Jeleniowskiego, reprezentuje podobny typ rzeki, co Kamionka.

Pod względem fizyczno-geograficznym teren gminy znajduje się na pograniczu 2-ch odmiennych krain geograficznych - Gór Świętokrzyskich i Wyżyny Sandomierskiej. Wąską wierzchowiną Pasma Jeleniowskiego biegnie południowa granica gminy. Na obszarze gminy znajdują się północne stoki Pasma Jeleniowskiego stanowiącego przedłużenie Łysogór. Góry Świętokrzyskie obejmują niewielką część terenu gminy. Stok Gór Świętokrzyskich przechodzi w kierunku północno - wschodnim i wschodnim w falistą powierzchnię żyznej, lessowej Wyżyny Sandomierskiej.

Bezpieczeństwo i ochrona zdrowia- Ochotnicza Straż Pożarna.

Na terenie gminy Sadowie działa pięć jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej:

1. OSP Sadowie,
2. OSP Wszechświęte,
3. OSP Łężyce,
4. OSP Biskupice,
5. OSP Ruszkowice.

Opieka zdrowotna - Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sadowiu.

czynny

poniedziałek-piątek w godz. 7.00-18.00,

w dni robocze w godz. 18.00-7.00 oraz w niedzielę i święta bezpłatne świadczenia w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej udzielane są w:

Izbie Przyjęć Szpitala Powiatowego w Opatowie

lub w domu chorego - tel. 015 868 27 63

Ośrodek Zdrowia, Przychodnia

Adres: Sadowie 93, 27-580 Sadowie,

tel. 015 869 24 28.

Kierownik: lek. med. Stanisław Zioło.